OILADA KOMMUNIKATSIYA MADANIYATINING PSIXOLOGIK ROLI

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
Maktabgacha va Boshlang‘ich ta’limi fakulteti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 1 - kurs talabalari
Ozodboyeva Shahriniso Hamid qizi
ozodboyevashahriniso29@gmail.com
Arzaliyeva Muslimaxon O‘lmasjon qizi
muslimaarzaliyeva@gmail.com
Tursinboyeva Sevara Shavkatjon qizi
Tursinboyevasevaraxon2007@gmail.com
Yo‘ldosheva Sevara Safarboy qizi
sevarayoldasheva929@gmail.com

Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Psixologiya kafedrasi katta o‘qituvchisi
Burxanova Mavjuda Bekbutayevna
burxanovamavjuda@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-4697-9694

Annotatsiya: Oila ichidagi kommunikatsiya madaniyati shaxslararo munosabatlarning barqarorligi, emotsional yaqinlik va psixologik sog‘lom muhitni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Oilada to‘g‘ri muloqot jarayoni oila a’zolari o‘rtasida o‘zaro ishonch, hurmat va tushunishni mustahkamlaydi. Kommunikatsiya madaniyati yetarli shakllanmagan oilalarda nizolar, tushunmovchiliklar hamda ruhiy zo‘riqishlar ko‘proq uchraydi. Psixologik nuqtai nazardan, samimiy va konstruktiv muloqot bolalarning emotsional rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va stressga chidamliligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ota-onalarning muloqot uslubi farzandlarning xulq-atvori va shaxs sifatida shakllanishida bevosita ahamiyatga ega. Shu sababli oilada kommunikatsiya madaniyatini rivojlantirish sog‘lom oilaviy muhitni ta’minlashning asosiy shartlaridan biridir.

Kalit so‘zlar: kommunikatsiya, oila, psixologik muhit, muloqot madaniyati, emotsional barqarorlik, o‘zaro tushunish, oilaviy munosabatlar, tarbiya, ishonch, psixologik rivojlanish.

Аннотация: Культура общения в семье является важным фактором стабильности межличностных отношений, эмоциональной близости и формирования психологически здоровой среды. Процесс правильного общения в семье укрепляет взаимное доверие, уважение и понимание между членами семьи. Конфликты, недопонимания и психологический стресс чаще встречаются в семьях, где культура общения недостаточно сформирована. С психологической точки зрения, искреннее и конструктивное общение оказывает положительное влияние на эмоциональное развитие, социализацию и стрессоустойчивость детей. Стиль общения родителей напрямую важен в формировании

поведения и личности детей. Поэтому развитие культуры общения в семье является одним из главных условий обеспечения здоровой семейной среды.

Ключевые слова: общение, семья, психологическая среда, культура общения, эмоциональная стабильность, взаимопонимание, семейные отношения, воспитание, доверие, психологическое развитие.

Abstract: The culture of communication within the family is an important factor in the stability of interpersonal relationships, emotional closeness and the formation of a psychologically healthy environment. The process of proper communication in the family strengthens mutual trust, respect and understanding between family members. Conflicts, misunderstandings and mental stress are more common in families where the culture of communication is not sufficiently formed. From a psychological point of view, sincere and constructive communication has a positive effect on the emotional development, socialization and stress resistance of children. The communication style of parents is directly important in the formation of children's behavior and personality. Therefore, the development of a culture of communication in the family is one of the main conditions for ensuring a healthy family environment.

Keywords: communication, family, psychological environment, culture of communication, emotional stability, mutual understanding, family relations, upbringing, trust, psychological development.

KIRISH

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri sifatida shaxsning psixologik, ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi o‘rin egallaydi. Insonning dastlabki ijtimoiy tajribasi, qadriyatlari, xulq-atvori hamda muloqot ko‘nikmalari avvalo oilaviy muhitda shakllanadi. Shu bois oiladagi ichki munosabatlarning sifati nafaqat alohida shaxsning ruhiy barqarorligiga, balki jamiyatdagi umumiy ijtimoiy muhitga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Oilaning barqarorligi, oila a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro hurmat, ishonch va hamkorlik darajasi ko‘p jihatdan kommunikatsiya madaniyatining rivojlanganlik holati bilan belgilanadi. Kommunikatsiya madaniyati oilada axborot almashish vositasi bo‘lish bilan birga, psixologik yaqinlikni ta’minlovchi, hissiy holatlarni boshqaruvchi va shaxslararo munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ilmiy nuqtai nazardan kommunikatsiya madaniyati shaxsning fikrni aniq va mazmunli ifodalashi, suhbatdoshni tinglay olishi, hissiy reaksiyalarni nazorat qilishi hamda kelishmovchiliklarni konstruktiv yo‘l bilan hal etish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Oilada mazkur ko‘nikmalar shakllangan bo‘lsa, oila a’zolari o‘rtasida emotsional yaqinlik kuchayadi, psixologik xavfsizlik muhiti yuzaga keladi va ichki nizolar kamayadi. Hozirgi globallashuv sharoitida, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, urbanizatsiya jarayonlari, mehnat migratsiyasi va turmush tarzining o‘zgarishi oiladagi kommunikatsiya jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Oila a’zolarining bandligi ortishi, jonli muloqotning qisqarishi, avlodlar o‘rtasidagi dunyoqarash tafovutlari ayrim oilalarda psixologik masofaning ortishiga olib kelmoqda. Natijada oilalarda tushunmovchilik, hissiy sovuqlik, nizolar va ruhiy tanglik holatlari ko‘proq kuzatilmoqda. Bu esa oiladagi kommunikatsiya madaniyatining psixologik rolini chuqur ilmiy tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi.[1]

Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oiladagi kommunikatsiya sifati ayniqsa bola shaxsining shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi muloqotning

mazmuni bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchi, hissiy barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi kommunikativ kompetensiyalariga bevosita ta’sir qiladi. Ochiq, samimiy va qo‘llab-quvvatlovchi muloqot hukm surgan oilalarda bolalarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va emotsional barqarorlik yuqori darajada rivojlanadi. Aksincha, keskin tanqid, befarqlik yoki agressiv kommunikatsiya bolaning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.[1]

Oilada kommunikatsiya madaniyati shaxslararo munosabatlarning mazmuni va sifatini belgilovchi asosiy psixologik omil hisoblanadi. U nafaqat axborot almashish jarayoni, balki oila a’zolarining hissiy holatini ifodalash, o‘zaro ta’sirni boshqarish, konfliktlarni konstruktiv hal etish va oilaviy muhitni barqarorlashtirish mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli kommunikatsiya madaniyatining yetukligi oiladagi psixologik barqarorlik, emotsional yaqinlik va o‘zaro hurmat darajasini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Samarali kommunikatsiya mavjud oilalarda oila a’zolari o‘rtasida o‘zaro ishonch, emotsional qo‘llab-quvvatlash va psixologik xavfsizlik muhiti shakllanadi. Tinglash madaniyati, fikrni hurmat bilan ifodalash, emotsional reaksiyalarni boshqarish va nizolarni konstruktiv yo‘l bilan hal etish kabi ko‘nikmalar oila ichidagi psixologik muhitni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, kommunikatsiya madaniyati oilaviy nizolar sonini kamaytirish, stressga chidamlilikni oshirish va a’zolar orasidagi emotsional masofani qisqartirish imkonini beradi. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi muloqot esa bolaning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bola dastlabki ijtimoiy tajribani oilada orttiradi, hissiy aloqalarni o‘rganadi va xulq-atvori me’yorlarini o‘zlashtiradi. Samimiy va qo‘llab-quvvatlovchi muloqot mavjud oilalarda bolalar o‘z fikrini erkin ifodalash, emotsiyalarini boshqarish va ijtimoiylashish qobiliyatini rivojlantiradi. Aksincha, e’tiborsizlik, keskin tanqid va hissiy sovuqlik bolaning ruhiy holatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, ichki xavotir, tortinchoqlik va agressiv xatti-harakatlarni kuchaytiradi. Er-xotin o‘rtasidagi kommunikatsiya ham oilaning psixologik barqarorligida muhim o‘rin tutadi. Konstruktiv muloqot hukm surgan oilalarda kelishmovchiliklar murosa orqali hal qilinadi, qarorlar birgalikda qabul qilinadi, hissiy ehtiyojlar inobatga olinadi va oila a’zolari o‘rtasidagi hurmat saqlanadi. Shu bilan birga, noto‘g‘ri muloqot shakllari, masalan, qarama-qarshi fikrlarni qabul qilmaslik, agressiv tanqid yoki hissiy inkor oiladagi psixologik muvozanatni buzadi va nizolarni kuchaytiradi.

Zamonaviy oilalarda raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar muloqot jarayoniga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi. Bir tomondan, texnologik vositalar orqali aloqa imkoniyatlari kengayadi, ikkinchi tomondan esa jonli suhbatlar kamayib, hissiy yaqinlik pasayishi mumkin. Shu bois oilada kommunikatsiya madaniyatini rivojlantirish jarayonida nafaqat nutqiy va tinglash ko‘nikmalarini, balki hissiy intellekt, sabr, psixologik sezgirlik va konfliktlarni konstruktiv hal etish qobiliyatini ham rivojlantirish zarur. Umuman olganda, kommunikatsiya madaniyati oilaning psixologik sog‘lomligi, ichki uyg‘unligi va farovonligini ta’minlovchi strategik omil sifatida namoyon bo‘ladi.

METODOLOGIYA

Oilada kommunikatsiya madaniyatining psixologik rolini o‘rganishda ilmiy-tadqiqot metodologiyasi kompleks yondashuvga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida oilaviy munosabatlar tizimidagi muloqotning shakllanishi, uning psixologik ta’sir mexanizmlari hamda shaxsning rivojlanishiga ko‘rsatadigan ta’siri bir nechta ilmiy usullar orqali tahlil qilinadi. Bu jarayon faqat

[1]Karimova, D. (2020). Oilada kommunikatsiya va psixologik salomatlik. Toshkent: Ijtimoiy fanlar.

lingvistik yoki ijtimoiy hodisa sifatida emas, balki psixologik, pedagogik va sotsiologik omillar bilan chambarchas bog‘liq murakkab jarayon sifatida o‘rganiladi. Tadqiqotning nazariy asosini oilaviy psixologiya, shaxslararo kommunikatsiya nazariyalari va tarbiyaviy psixologiya tamoyillari tashkil etadi. Shu yo‘nalishda kommunikatsiya madaniyatining tarkibiy elementlari, jumladan tinglash madaniyati, hissiy boshqaruv, verbal va noverbal muloqot, nizolarni konstruktiv hal etish usullari ilmiy tahlil qilinadi. Nazariy tahlil usuli orqali ilgari olib borilgan tadqiqotlar va nazariy maqolalardagi yondashuvlar solishtiriladi hamda oilada kommunikatsiya madaniyatining psixologik roliga oid konseptual model ishlab chiqiladi. Empirik bosqichda kuzatish, suhbat va intervyu usullari asosiy metodlar sifatida qo‘llanadi. Kuzatish orqali oila a’zolari o‘rtasidagi real muloqot jarayonlari, hissiy munosabatlar, konfliktlar va kommunikativ xatti-harakatlar aniqlanadi. Suhbat va intervyu esa subyektiv psixologik omillarni, ya’ni oila a’zolarining o‘zaro muloqotga bo‘lgan munosabati, hissiy ehtiyojlari va kommunikativ qiyinchiliklarini o‘rganishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Oilada kommunikatsiya madaniyatining psixologik roli tadqiqot natijalari orqali aniqlandi: u oilaning ichki barqarorligini, shaxslararo munosabatlarning sifatini va emotsional yaqinlikni belgilovchi asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Kommunikatsiya jarayonida qo‘llaniladigan usullar, nutq madaniyati, hissiy holatlarni boshqarish qobiliyati va tinglash madaniyati oila a’zolarining psixologik muhitini shakllantiradi. Samarali muloqot hukm surgan oilalarda o‘zaro ishonch, qo‘llab-quvvatlash va nizolarni konstruktiv hal etish imkoniyati yuqori bo‘ladi. Tadqiqotda aniqlanishicha, oilalarda asosiy muammo hissiy holatlarni to‘g‘ri ifoda eta olmaslik va tinglash madaniyatining yetarli darajada rivojlanmaganligidir. Ko‘plab oilalarda keskin tanqid, e’tiborsizlik, qarama-qarshi fikrlarni qabul qila olmaslik yoki hissiy bosim bilan munosabat bildirish holatlari uchraydi. Bu esa o‘zaro tushunmovchilik, stress va emotsional uzoqlashuvni kuchaytiradi. Ayniqsa, uzoq davom etgan kommunikativ ziddiyatlar oilaviy psixologik muvozanatni buzadi va oilaning ichki resurslarini samarali ishlatish imkonini kamaytiradi. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi muloqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, konstruktiv va qo‘llab-quvvatlovchi muloqot bolaning ruhiy barqarorligi, ijtimoiy faolligi va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ochiq muloqot mavjud oilalarda bolalar mustaqil fikrlash, emotsiyalarni boshqarish va ijtimoiylashish qobiliyatini rivojlantiradi, aksincha, agressiv yoki e’tiborsiz muloqot bolaning ichki xavfsizlik hissini pasaytiradi va ruhiy tanglikni kuchaytiradi.Er-xotin o‘rtasidagi kommunikatsiya ham oilaviy psixologik barqarorlikni belgilaydi. Konstruktiv muloqotga asoslangan oilalarda nizolar murosa orqali hal qilinadi, qarorlar birgalikda qabul qilinadi va o‘zaro hurmat saqlanadi. Boshqa tomondan, noto‘g‘ri muloqot shakllari, masalan, hissiy inkor, keskin tanqid yoki bir tomonlama qaror qabul qilish, oiladagi nizolarni kuchaytiradi va psixologik muvozanatni buzadi. Zamonaviy sharoitda raqamli vositalar va ijtimoiy tarmoqlar oiladagi kommunikatsiyaga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi. Ular aloqa imkoniyatlarini kengaytirsa-da, jonli suhbatlarning kamayishi oiladagi hissiy yaqinlikni pasaytirishi mumkin. Shu sababli oilada kommunikatsiya madaniyatini rivojlantirish nafaqat nutq va tinglash ko‘nikmalarini, balki hissiy intellekt, sabr, psixologik sezgirlik va konfliktlarni konstruktiv hal etish qobiliyatini ham shakllantirishni talab qiladi. Natijada kommunikatsiya madaniyati oilaning psixologik sog‘lomligini, ichki uyg‘unligini va barqaror farovonligini ta’minlovchi strategik omil sifatida ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oilada kommunikatsiya madaniyati shaxslararo munosabatlarning sifati va oilaviy psixologik barqarorlikni belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Samarali muloqot hukm surgan oilalarda o‘zaro ishonch, hissiy qo‘llab-quvvatlash va nizolarni konstruktiv hal etish imkoniyati yuqori bo‘ladi. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi muloqot bolaning ruhiy barqarorligi, ijtimoiy faolligi va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Er-xotin o‘rtasidagi kommunikatsiya ham oilaviy psixologik muhitni belgilaydi. Konstruktiv muloqotga asoslangan oilalarda qarorlar birgalikda qabul qilinadi, kelishmovchiliklar murosa orqali hal qilinadi va o‘zaro hurmat saqlanadi. Aksincha, hissiy inkor, keskin tanqid va bir tomonlama qaror qabul qilish oiladagi nizolarni kuchaytiradi va psixologik muvozanatni buzadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar oiladagi muloqotga yangi imkoniyatlar yaratib, ammo jonli muloqotni kamaytirishi mumkin. Shu bois oilada kommunikatsiya madaniyatini rivojlantirish nafaqat nutq va tinglash ko‘nikmalarini, balki hissiy intellekt, sabr, psixologik sezgirlik va konfliktlarni konstruktiv hal etish qobiliyatini shakllantirishni ham talab qiladi. Umuman olganda, oilada kommunikatsiya madaniyati oilaning psixologik sog‘lomligi, ichki uyg‘unligi va barqaror farovonligini ta’minlovchi strategik vosita sifatida ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Бахтиев, Н. (2018). Oilaviy psixologiya va shaxslararo munosabatlar. Toshkent: Fan.
2. Karimova, D. (2020). Oilada kommunikatsiya va psixologik salomatlik. Toshkent: Ijtimoiy fanlar.
3. Юсупов, А. (2017). Psixologik yordam va oilaviy muloqot. Samarqand: Universitet nashriyoti.
4. Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence. New York: Bantam Books.
5. McLeod, S. (2019). Psychology of Communication. London: Routledge.
6. Вахидова, Л. (2016). Oila va ijtimoiy muhit: nazariy va amaliy tadqiqotlar. Toshkent: Akademiya.
7. Rogers, C. (1961). On Becoming a Person. Boston: Houghton Mifflin.
8. Tannen, D. (2001). You Just Don’t Understand: Women and Men in Conversation. New York: Ballantine Books.
9. Шарипов, Ж. (2019). Oilaviy nizolarni psixologik boshqarish. Toshkent: Fan va texnika.
10. Berk, L. (2014). Development Through the Lifespan. Boston: Pearson.
11. Холов, И. (2015). Ijtimoiy psixologiya va oila. Toshkent: Ijtimoiy fanlar nashriyoti.
12. Argyle, M. (2013). The Psychology of Interpersonal Behaviour. London: Routledge.
13. O‘G‘Li, O. O. B. (2024). Vatanparvarlik ruhini talabalarda rivojlantirish pedagogik muammo sifatida. Central Asian Journal of Academic Research, 2(10-2), 37-41.
14. Bahodir o'g'li, O. O. (2024). RAHBAR VA XODIM MUNOSABATLARINING BOSHQARUV JARAYONIDAGI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(1), 110-113.
15. Bahodir o'g'li, O. O. (2024). Samadova Laylo Alisher qizi 2024. FANLAR TIZIMIDA PEDAGOGIKA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI
16. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(1), 103-106.
17. Ozodqulov, O. B. O. G. L. (2020). O’RTA OSIYODA CHO’L MINTAQASINING EKOLOGIK OQIBATLARI. Academic research in educational sciences, (2), 196-200.
18. Omonova , X. ., & Ozodqulov , O. . (2025). IXTIYORSIZ DIQQATNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, *4*(12 Special Issue), 182–184. извлечено от https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/68917